

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

وزارت علوم و تحقیقات و فناوری
پژوهشگاه علوم انسانی و مطالعات فرهنگی
پژوهشکده زبان‌شناسی
گروه همگانی

پایان‌نامه کارشناسی ارشد / رشته زبان‌شناسی گرایش همگانی

استعاره‌های حوزه مفهومی «غم» در زبان فارسی:
رویکردی شناختی و پیکره‌ای

استاد راهنما:

دکتر آریتا افراشی

استاد مشاور:

دکتر سید مصطفی عاصی

پژوهشگر:

سمیه جاوید

تیرماه ۱۳۹۶

سپاسگزاری:

سپاس خدای را که سخنوران، در ستودن او بمانند و شمارندگان، شمردن نعمت‌های او ندانند و کوشندگان، حق او را گزاردن نتوانند.

از استاد با کمالات و شایسته، سرکار خانم دکتر آزیتا افراشی که در کمال سعه صدر، با حسن خلق و فروتنی، از هیچ کمکی در این عرصه بر من دریغ ننمودند و زحمت راهنمایی این پایان‌نامه را بر عهده گرفتند؛

از استاد صبور، جناب آقای دکتر سید مصطفی عاصی، که زحمت مشاوره این پایان‌نامه را در حالی متقبل شدند که بدون مساعدت ایشان، این پژوهش به نتیجه مطلوب نمی‌رسید. و از استاد فرزانه و دلسوز، جناب آقای دکتر پاکتچی که زحمت داوری این پایان‌نامه را متقبل شدند؛ کمال تشکر و قدردانی را دارم.

قدردان حضور استاد دوست و بزرگوام جناب آقای دکتر مدرسی در طول دوران تحصیل در پژوهشگاه هستم و خداوند را شاکرم، فرصتی دست داد تا از محضرشان بهره برم.

از خانواده عزیزم کمال تشکر را دارم که همواره مرا در تمام مراحل زندگی حمایت کردند.

خواهر مهربانم، که تشویق‌ها و دلگرمی‌هایش شامل حالم بوده است.

دوستان عزیزم در پژوهشگاه که لطف بی‌کران‌شان را همیشه در ذهن دارم.

در پایان نهایت تشکر را از دوست عزیزم خانم بیبا قوچانی دارم که در طی انجام پایان‌نامه کمک خود را از من دریغ نکردند.

تقدیم به:

روح پاک پدرم که عالمانه به من آموخت تا چگونه در عرصه زندگی، ایستادگی را تجربه نمایم.

و به مادرم، دریای بی‌کران فداکاری و عشق که وجودم برایش همه رنج بود و وجودش برایم همه مهر.

چکیده

پژوهش حاضر به بررسی استعاره‌های مفهومی «غم» در پیکره‌ای نمونه از زبان فارسی می‌پردازد. در این پژوهش تلاش شده است تا با بهره‌گیری از پایگاه داده‌های زبان فارسی، پیکره‌ای متشکل از متون نوشتاری زبان فارسی معاصر که بیشترین شباهت را به زبان روزمره سخنوران فارسی‌زبان دارند نمونه‌گیری و سپس جملاتی که حاوی مفهوم «غم» در قالب استعاره مفهومی بودند استخراج گردد. پس از جستجو در پیکره، نگارنده موفق به استخراج ۵۶۰ مورد استعاره مفهومی در قالب ۶۶ نام‌نگاشت شد. سپس تلاش شد تا پربسامدترین نگاشت‌های استعاری و پربسامدترین حوزه‌های مبدأ مربوط به حوزه «غم» تعیین گردد. در گام آخر نیز اندام‌هایی از بدن که با حس عاطفی «غم» در ارتباط بودند مشخص شدند. در مجموع با توجه به یافته‌های پیکره‌ای، مشخص شد که فارسی‌زبانان بیشتر از چه حوزه‌های مبدأیی برای بیان مفهوم «غم» بهره می‌برند. در خلال این پژوهش، نگارنده به دلیل بهره‌گیری از پیکره نتایج قابل توجهی را در تحلیل‌های استعاره‌های مفهومی «غم» به دست آورد که از آن جمله می‌توان به حوزه‌های مبدأ و نام‌نگاشت‌های متداولی که در ساخت استعاره‌های «غم» به کار می‌روند اشاره کرد. همچنین مشخص گردید که حوزه‌های مبدأ «ماده»، «تغییر» و «نیرو» پرکاربردترین حوزه‌های مبدأ در پیکره هستند و در مفهوم‌سازی حوزه «غم» به کار می‌روند. در پایان، مقایسه استعاره‌های «غم» با استعاره‌های عاطفی چون «خشم»، «شادی»، «ترس» و «شرم» صورت گرفت. همچنین در نهایت مقایسه استعاره‌های مفهومی «غم» در زبان فارسی و زبان‌های دیگری چون انگلیسی و کره‌ای، جنبه‌های فرهنگی جالب توجهی را در این خصوص روشن ساخت.

واژه‌های کلیدی: معنی‌شناسی شناختی، استعاره مفهومی، عواطف، تحلیل پیکره‌مدار، غم.

فهرست عناوین

۱	فصل اول کلیات پژوهش
۲	۱-۱. مقدمه
۳	۲-۱. مسئله پژوهش
۴	۳-۱. اهمیت و ضرورت پژوهش
۴	۴-۱. جنبه جدید بودن و نوآوری در پژوهش
۵	۵-۱. پرسش‌های پژوهش
۵	۶-۱. فرضیه‌های پژوهش
۶	۷-۱. روش‌شناسی پژوهش و روش گردآوری داده‌ها
۶	۸-۱. سازمان‌بندی پژوهش
۷	۹-۱. موانع پژوهش
۸	۱۰-۱. کاربردهای پژوهش
۹	فصل دوم پیشینه مطالعات
۱۰	۱-۲. مقدمه
۱۱	۲-۲. استعاره‌های مفهومی در مطالعات غربی
۱۱	۱-۲-۲. ردی (۱۹۷۹): استعاره مجرا
۱۲	۲-۲-۲. لیکاف و جانسون (۱۹۸۰): استعاره‌هایی که با آن زندگی می‌کنیم
۱۲	۳-۲-۲. لیکاف (۱۹۸۶): زنان، آتش و چیزهای خطرناک
۱۲	۴-۲-۲. لیکاف (۱۹۹۲): نظریه معاصر استعاره
۱۳	۵-۲-۲. لیکاف و جانسون (۱۹۹۹): فلسفه در گوشت و خون
۱۳	۶-۲-۲. بارسلونا (۲۰۰۰): استعاره و مجاز بر سر دو راهی
۱۳	۷-۲-۲. کووچش (۲۰۱۰ [۲۰۰۲]): استعاره: مقدمه‌ای کاربردی
۱۴	۸-۲-۲. کووچش (۲۰۰۶): زبان، ذهن و فرهنگ
۱۵	۹-۲-۲. یو (۲۰۰۶): استعاره برخاسته از بدن و فرهنگ
۱۶	۳-۲. استعاره‌های مفهومی در آثار فارسی‌زبانان

- ۱-۳-۲. ساسانی(۱۳۸۲):/استعاره مبنای تفکر و زیبایی آفرینی ۱۶
- ۲-۳-۲. افراشی، حسامی و سالاس (۱۳۹۱): بررسی تطبیقی استعاره‌های مفهومی جهت‌ی در زبان فارسی و اسپانیایی ۱۷
- ۳-۳-۲. افراشی و حسامی (۱۳۹۲): تحلیل استعاره‌های مفهومی: یک طبقه‌بندی جدید با تکیه بر نمونه‌هایی از زبان‌های فارسی و اسپانیایی ۱۸
- ۴-۳-۲. افراشی و یگانه (۱۳۹۴): استعاره‌های جهت‌ی در قرآن با رویکرد شناختی ۱۸
- ۴-۲. استعاره‌های حوزه عواطف در مطالعات غربی ۱۹
- ۱-۴-۲. اپرسیان (۱۹۹۷): استعاره‌های عواطف و مفهوم سازی بین‌زبانی از عواطف ۱۹
- ۲-۴-۲. ویرژبیکا (۲۰۰۹): زبان و فرا زبان: مباحثی کلیدی در بررسی عواطف ۱۹
- ۳-۴-۲. کووچش (۲۰۰۰): استعاره و عواطف ۲۰
- ۴-۴-۲. سرل (۲۰۰۱): رویکردی شناختی به نقش اندام‌واژه‌ها در مفهوم‌سازی استعاره‌های عواطف ۲۰
- ۵-۴-۲. اسنوا (۲۰۱۱): مفهوم‌سازی استعاری «خشم»، «ترس» و «غم» در انگلیسی ۲۱
- ۵-۲. استعاره‌های حوزه عواطف در مطالعات ایرانی ۲۱
- ۱-۵-۲. روحی (۱۳۸۷): بررسی استعاره عواطف در زبان فارسی ۲۱
- ۲-۵-۲. منصوبی (۱۳۸۹): بررسی استعاره در زبان «درد» از دیدگاه زبان‌شناسی شناختی ۲۲
- ۳-۵-۲. افراشی (۲۰۱۱): «شرم» در زبان فارسی : از منظر شناخت و فرهنگ ۲۲
- ۴-۵-۲. کریمی (۱۳۹۱): استعاره‌های مفهومی «درد» در گویش کردی ایلام از منظر معنی‌شناسی شناختی ۲۳
- ۵-۵-۲. زورروز (۱۳۹۲): استعاره‌های مفهومی «شادی» و «لذت» در زبان فارسی: یک تحلیل پیکره‌مدار ۲۳
- ۶-۵-۲. افراشی و مقیمی زاده (۱۳۹۴): استعاره‌های مفهومی در حوزه «شرم» با استناد به شواهدی از شعر کلاسیک فارسی ۲۴
- ۷-۵-۲. تباری (۱۳۹۴): استعاره‌های مفهومی «خشم» در زبان فارسی: رویکرد شناختی و پیکره‌ای ۲۴
- ۸-۵-۲. قوچانی (۱۳۹۵): استعاره‌های حوزه مفهومی «ترس» در زبان فارسی: رویکردی شناختی و پیکره‌ای ۲۵
- ۶-۲. استعاره‌های مفهومی حوزه «غم» در مطالعات غربی ۲۵
- ۱-۶-۲. بارسلونا (۱۹۸۶): مفهوم «غم» در انگلیسی آمریکایی ۲۵
- ۲-۶-۲. آگانا گولز (۱۹۹۲): مفهوم «خشم» و «غم» در فرهنگ ژاپنی، سوئدی و آمریکایی ۲۶
- ۳-۶-۲. لی ونفنگ (۲۰۰۷): «غم» در نوشته‌های انگلیسی و چینی: مطالعه‌ای تجربی ۲۶

- ۲-۶-۴. تیساری (۲۰۰۸): مفهوم «غم»: نگاهی به واژگان در بافت‌های برگرفته از پیکره ۲۷
- ۲-۶-۵. خیائولیو (۲۰۱۳): بررسی مقایسه‌ای استعاره‌های عواطف بین انگلیسی و چینی ۲۷
- ۲-۶-۶. تورکر (۲۰۱۳): رویکرد پیکره‌بنیاد به استعاره‌های عواطف در زبان کره‌ای: مطالعه موردی «خشم»، «شادی» و «غم» ۲۸
- ۲-۷-۱. استعاره‌های مفهومی حوزه «غم» در آثار فارسی‌زبانان ۲۸
- ۲-۷-۱. پیرزاد و همکاران (۲۰۱۲): بررسی تطبیقی استعاره‌های مفهومی عاطفی پایه در متون ادبی انگلیسی و فارسی ۲۸
- ۲-۷-۲. ملکیان (۱۳۹۱): استعاره و احساس در گفتار روزمره: مطالعه موردی شهر تهران ۲۹
- ۲-۷-۳. ملکیان (۱۳۹۲): بیان استعاری «غم» و «شادی» در گفتار روزمره ۲۹
- ۲-۸-۱. مطالعات معنی‌شناختی با رویکرد پیکره‌ای در آثار غربی ۳۰
- ۲-۸-۱. گریس و استفانوویچ (۲۰۰۶): پیکره‌ها در زبان‌شناسی شناختی ۳۱
- ۲-۸-۲. گلین و فیشر (۲۰۱۰): روش‌های کمی در مطالعات معنی‌شناسی شناختی ۳۳
- ۲-۸-۳. مکبری و هاردی (۲۰۱۲): زبان‌شناسی پیکره‌ای ۳۳
- ۲-۹-۱. مطالعه استعاره‌های مفهومی با رویکرد پیکره‌ای در غرب ۳۴
- ۲-۹-۱. دینان و پاتر (۲۰۰۴): بررسی پیکره‌ای استعاره‌ها و مجازها در انگلیسی و ایتالیایی ۳۴
- ۲-۹-۲. دینان (۲۰۰۵): استعاره و زبان‌شناسی پیکره‌ای ۳۵
- ۲-۹-۳. گریس و استفانوویچ (۲۰۰۶): رویکردهای پیکره‌بنیاد در بررسی استعاره و مجاز ۳۶
- ۲-۹-۴. استفانوویچ (۲۰۰۶): واژه‌ها و استعاره‌هایشان: رویکردی پیکره‌بنیاد ۳۷
- ۲-۹-۵. یان، نویل و ولف (۲۰۱۰): الگوهای رایج در ترجمه استعاره: رویکردی پیکره‌بنیاد به ترجمه استعاره‌های حوزه «ترس» در انگلیسی و چینی ۳۸
- ۲-۱۰-۱. مطالعه استعاره‌های مفهومی با رویکرد پیکره‌ای در آثار فارسی‌زبانان ۳۹
- ۲-۱۰-۱. معصومی و کردبچه (۱۳۸۹): استعاره‌های هستی‌شناختی در دست‌نوشته‌های کودکان ۳۹
- ۲-۱۰-۲. احمدی (۱۳۸۹): تشخیص استعاره‌های زبان‌شناختی با استفاده از MIPVU ۴۰
- ۲-۱۰-۳. جهانگردی و طاهری (۱۳۹۰): رویکردی پیکره‌ای به مطالعات معنایی ۴۱
- ۲-۱۰-۴. حسامی (۱۳۹۰): بررسی تطبیقی استعاره‌های مفهومی در زبان‌های فارسی و اسپانیایی ۴۲
- ۲-۱۰-۵. دیلمقانی (۱۳۹۱): تحول تاریخی استعاره‌های مفهومی در زبان فارسی: مطالعه موردی سمک عیار ۴۲

۴۳	۲-۱۰-۶. افراشی و صامت (۱۳۹۳): استعاره‌های مفهومی رنگ در زبان فارسی: تحلیلی شناختی و پیکره‌بنیاد..
۴۳	۲-۱۱. جمع‌بندی.....
۴۴	فصل سوم ملاحظات نظری
۴۵	۳-۱. مقدمه
۴۵	۳-۲. علم شناخت
۴۶	۳-۳. زبان‌شناسی شناختی
۴۶	۳-۴. دستور شناختی
۴۷	۳-۵. معنی‌شناسی شناختی
۴۸	۳-۵-۱. مقوله‌بندی و پیش‌نمونه‌ها
۴۹	۳-۵-۲. فضاهای ذهنی و آمیزه مفهومی
۵۱	۳-۵-۳. مجاز
۵۲	۳-۵-۴. استعاره مفهومی
۵۳	۳-۵-۴-۱. نگاشت
۵۴	۳-۵-۴-۲. طبقه‌بندی استعاره‌ها
۵۴	۳-۵-۴-۱-۲. استعاره‌های ساختاری
۵۵	۳-۵-۴-۲-۲. استعاره‌های جهت‌ی
۵۶	۳-۵-۴-۳. استعاره‌های هستی‌شناختی
۵۸	۳-۶. حوزه‌های مبدأ و مقصد
۵۹	۳-۶-۱. حوزه‌های متعارف مبدأ
۶۳	۳-۶-۲. حوزه‌های متعارف مقصد
۶۷	۳-۷. ساز و کار نظام مفهوم‌سازی ذهن در درک استعاره
۶۸	۳-۸. مفاهیم عاطفی
۷۱	۳-۸-۱. استعاره‌های عواطف
۷۲	۳-۸-۲. مفهوم «غم»
۷۳	۳-۸-۳. جسم‌مداری مفهومی

۷۳	۴-۸-۳. بررسی واکنش‌های مغز به هنگام تجربه احساس «غم»
۷۴	۹-۳. استعاره و فرهنگ
۷۶	۱-۹-۳. استعاره «غم» در فرهنگ
۷۶	۱۰-۳. رویکرد پیکره‌ای به مطالعه استعاره
۷۸	۱-۱۰-۳. رویکرد شناختی نسبت به زبان‌شناسی پیکره‌ای
۷۸	۲-۱۰-۳. استعاره در مطالعات پیکره‌ای
۷۹	۳-۱۰-۳. تعریف پیکره و انواع آن
۸۲	۴-۱۰-۳. شم و مشاهده
۸۳	۵-۱۰-۳. رویکرد پیکره بنیاد و رویکرد پیکره‌مدار
۸۴	۶-۱۰-۳. روش جستجو
۸۵	۷-۱۰-۳. استفاده از پیکره‌ها در تحلیل استعاره
۸۶	۱۱-۳. جمع‌بندی
۸۸	فصل چهارم تحلیل داده ها
۸۹	۱-۴. مقدمه
۸۹	۲-۴. شیوه‌های استخراج استعاره از پیکره
۹۰	۱-۲-۴. جستجوی دستی
۹۰	۲-۲-۴. جستجو به دنبال واژه‌های حوزه مبدأ
۹۱	۳-۲-۴. جستجو به دنبال واژه‌های حوزه مقصد
۹۳	۴-۲-۴. جستجو به دنبال واژه‌های حوزه مبدأ و مقصد
۹۳	۳-۴. مروری بر اهداف پژوهش
۹۴	۴-۴. معرفی روش پژوهش
۹۹	۵-۴. پایگاه داده‌های زبان فارسی
۱۰۱	۶-۴. تحلیل داده‌ها
۱۰۱	۱-۶-۴. بسامد وقوع نام‌نگاشت‌ها
۱۱۷	۲-۶-۴. بسامد وقوع حوزه‌های مبدأ

۱۲۰	تغییرات فیزیولوژیکی	۳-۶-۴
۱۲۳	اندام‌های بدن مرتبط با حس عاطفی «غم»	۴-۶-۴
۱۲۵	جمع‌بندی	۷-۴
۱۲۶	فصل پنجم بیان نتایج پژوهش	
۱۲۷	مقدمه	۱-۵
۱۲۸	پاسخ به پرسش‌ها و محک فرضیه‌ها	۲-۵
۱۳۰	نتایج فرعی	۳-۵
۱۳۰	مقایسه استعاره‌های «غم» در زبان‌های انگلیسی و فارسی	۱-۳-۵
۱۳۳	مقایسه استعاره‌های «غم» در زبان‌های فارسی و کره‌ای	۲-۳-۵
۱۳۵	مقایسه نام‌نگاشت‌های استعاری عواطف	۳-۳-۵
۱۳۵	مقایسه نام‌نگاشت‌های «غم» و «خشم»	۱-۳-۳-۵
۱۳۷	مقایسه نام‌نگاشت‌های «غم» و «شادی»	۲-۳-۳-۵
۱۳۸	مقایسه نام‌نگاشت‌های «غم» و «ترس»	۳-۳-۳-۵
۱۴۰	مقایسه نام‌نگاشت‌های «غم» و «شرم»	۴-۳-۳-۵
۱۴۱	پیشنهادهایی برای پژوهش‌های آتی	۴-۵
۱۴۲	کاربردهای پژوهش	۵-۵
۱۴۲	نظری	۱-۵-۵
۱۴۲	کاربردی	۲-۵-۵
۱۴۲	جمع‌بندی	۶-۵
۱۴۵	منابع فارسی	
۱۴۹	منابع انگلیسی	
۱۵۸	واژه‌نامه	
۱۵۹	فارسی به انگلیسی	
۱۶۶	انگلیسی به فارسی	
۱۷۲	پیوست‌ها	

۲۸۲.....Abstract

فهرست جدول‌ها

- جدول ۴-۱. فراوانی نام‌نگاشت‌های استعاره‌های مفهومی غم ۱۰۲
- جدول ۴-۲. فراوانی حوزه‌های مبدأ در مفهوم‌سازی غم ۱۱۸
- جدول ۴-۳. فراوانی تغییرات فیزیولوژیکی ۱۲۱
- جدول ۴-۴. فراوانی اندام‌های مربوط به حس غم ۱۲۳
- جدول ۵-۱. نام‌نگاشت‌های استعاری مشترک در مفهوم‌سازی غم در زبان فارسی و انگلیسی ۱۳۰
- جدول ۵-۲. نام‌نگاشت‌های استعاری مشترک در مفهوم‌سازی غم در زبان فارسی و کره‌ای ۱۳۴
- جدول ۵-۳. مقایسه نام‌نگاشت‌های استعاری حوزه‌های غم و خشم ۱۳۶
- جدول ۵-۴. مقایسه نام‌نگاشت‌های استعاری حوزه‌های غم و شادی ۱۳۷
- جدول ۵-۵. مقایسه نام‌نگاشت‌های استعاری حوزه‌های غم و ترس ۱۳۸
- جدول ۵-۶. مقایسه نام‌نگاشت‌های استعاری حوزه‌های غم و شرم ۱۴۰

فهرست نمودارها

- نمودار ۴-۱. درصد فراوانی نام‌نگاشت‌های استعاره‌های مفهومی غم ۱۰۴
- نمودار ۴-۲. درصد فراوانی حوزه‌های مبدأ در نام‌نگاشت‌های استعاره‌های مفهومی غم ۱۲۰
- نمودار ۴-۳. درصد فراوانی تغییرات فیزیولوژیکی ۱۲۱
- نمودار ۴-۴. درصد فراوانی اندام‌های بدن مرتبط با حس غم ۱۲۴

فصل اول: کلیات پژوهش

۱.۱. مقدمه

از دهه ۹۰ میلادی به بعد با گسترش و بهره‌گیری از قابلیت‌های رایانه، رویکردی جدید در زبان‌شناسی به نام زبان‌شناسی پیکره‌ای به وجود آمد. به کارگیری پیکره‌ها باعث تغییر در شیوه گردآوری داده‌ها شد. تا پیش از آن در زبان‌شناسی، داده‌ها براساس شم‌زبانی و مثال‌های ساختگی یا در نهایت تعداد محدودی مثال‌های واقعی جمع‌آوری می‌شد. مطالعه نظریه استعاره مفهومی یکی از روزآمدترین پژوهش‌ها است که مبتنی بر به‌کارگیری پیکره‌های زبانی است.

نظریه معاصر استعاره که به تمایز میان نگاه سنتی به استعاره به عنوان ابزاری آرایه‌ای و نگاه جدید به عنوان یک سازوکار ذهنی انجامید، نشان داد که استعاره‌های مفهومی چنان در زبان روزمره فراگیر هستند که سخنوران از وجود آن‌ها بی‌اطلاع‌اند.

حوزه عواطف از جمله حوزه‌های مورد توجه زبان‌شناسان شناختی در دهه‌های اخیر می‌باشد. به دنبال آن رویکرد جدیدی شکل گرفته است که در آن، زبان از نزدیک و به طور پویا و فعال با عواطف و شناخت پیوند دارد. در سال‌های اخیر مطالعات فراوانی در ارتباط با زبان روزمره و در چارچوب نظریه استعاره مفهومی انجام شده است. کاربرد روش‌های زبان‌شناسی پیکره‌ای در این دست مطالعات حائز اهمیت است. از همین رو پژوهش حاضر نیز به مطالعه پیکره‌ای عواطف در حوزه استعاره‌های مفهومی «غم» در زبان فارسی پرداخته است که امید است به شناخت بهتر مفهوم‌سازی در حوزه عواطف و نظام ذهنی سخنوران فارسی‌زبان کمک کند.

۲.۱. مسئله پژوهش

طی سال‌های متمادی به استعاره به عنوان یک آرایه ادبی، که فقط در حوزه ادبیات قابل بررسی بود، پرداخته می‌شد؛ اما در مطالعات نوین زبان‌شناسی شناختی، به‌ویژه در قرن ۲۱، مطالعه استعاره اهداف

دیگری را دنبال می کند. مطالعه استعاره‌های مفهومی به هدف دستیابی به سازوکارهای شناخت و اندیشه و باز نمود این سازوکارها در زبان صورت می گیرد. با پیشرفت علوم شناختی به ویژه روان‌شناسی و عصب‌شناسی شناختی، مطالعه عواطف، که سابقاً علمی محسوب نمی شد و در هنر بررسی می شد، در مطالعه رشد شناختی و با توجه به تأثیر آن بر زبان و فرهنگ اهمیت یافت. از این رو این حوزه مطالعه مورد استقبال محققان غیر ایرانی و ایرانی قرار گرفت. حوزه عواطف در نگاه کلی شامل "غم، شرم، خشم، ترس، شادی و لذت" است و پژوهش‌های ارزشمندی در این زمینه انجام شده است. آثاری که در زبان فارسی صورت گرفته حائز اهمیت است. به عنوان مثال افراشی، طالبی و حق‌بین (۱۳۹۱) استعاره خشم در زبان نابینایان را مورد بررسی قرار داده‌اند. افراشی و زورروز و عاصی (۱۳۹۳) به بررسی استعاره شادی در زبان فارسی پرداخته‌اند. افراشی و تباری (۱۳۹۴) استعاره‌های مفهومی خشم را با رویکردی شناختی و پیکره‌مدار مورد توجه قرار داده‌اند. افراشی و مقیمی‌زاده (۱۳۹۴) استعاره‌های شرم را در شعر کلاسیک فارسی مورد بررسی قرار داده‌اند. مرادی و پیرزادمشاک (۲۰۱۳) به استعاره غم در فارسی و انگلیسی پرداخته‌اند. در آثار غربی نیز می توان به بارسلونا (۱۹۸۵) اشاره کرد که پژوهشی در مورد استعاره غم انجام داده است. خیائولیو و گودونگ ژانو (۲۰۱۳) براساس تحلیل داده‌های زبانی از انگلیسی و چینی سعی در کشف شباهت‌ها و تفاوت‌های استعاره‌های مفهومی در دو نوع از اساسی‌ترین عواطف بشری، شادی و اندوه کرده‌اند. از آنجاکه مفهوم غم در حوزه عواطف بیشتر به لحاظ فرهنگی و تطبیقی مورد بررسی قرار گرفته است، ضرورت پژوهش‌های دیگری درباره این موضوع احساس می شود. باید توجه داشت که پایگاه دادگان زبان فارسی که به همت دکتر سید مصطفی عاصی ایجاد شده است، می تواند با رویکرد پیکره‌ای که با ارائه بافت، درک بهتری از کاربرد زبان به ما می دهد، سودمند باشد. بدین ترتیب در پژوهش حاضر، استعاره‌های حوزه مفهومی غم را با رویکردی شناختی و پیکره‌ای مورد بررسی قرار می دهیم. این پژوهش برآن است تا

مشخص کند برمبنای کدام حوزه‌های مفهومی عینی، حوزه انتزاعی غم، در زبان فارسی مفهوم‌سازی و درک می‌شود.

۳،۱. اهمیت و ضرورت پژوهش

حوزه عواطف و ارتباط آن با زبان یکی از چالش برانگیزترین مباحث روز معناشناسی در دنیا است که باعث شده زبان‌شناسان به‌نامی همچون یو^۱(۱۹۹۵)، کووچش^۲(۲۰۰۸)، ویرژیبتسکا^۳(۲۰۰۹) توجه خاصی به این موضوع داشته باشند. از آنجاکه مفاهیم حوزه عواطف نیازمند است از طریق استعاره‌ها درک‌پذیر شوند و بافت در درک صحیح ما از نحوه به‌کارگیری این استعاره‌ها بسیار کمک می‌کند زبان‌شناسان به ایجاد پیکره‌ها و استفاده از رویکرد پیکره‌ای در تحلیل‌های خود روی آورده‌اند که در نتیجه، علاوه بر به‌دست آوردن داده‌های دقیق‌تر و متعاقباً تحلیل‌های روشن‌تر، می‌توانیم به‌صورت کمی نیز داده‌ها را مورد تحلیل قراردهیم؛ که این امر خود دستاوردی درخور توجه است. در این پژوهش سعی بر آن است تا استعاره‌های مفهومی حوزه غم را از پیکره استخراج نموده و براساس حوزه‌های مبدأ به کار رفته تحلیل کنیم.

۴،۱. جنبه جدید بودن و نوآوری در پژوهش

استعاره‌های مفهومی عواطف یکی از حوزه‌هایی است که نه تنها زبان‌شناسان غیرایرانی بلکه در میان پژوهشگران ایرانی نیز مورد استقبال چشمگیری قرار گرفته است. امروزه با ایجاد پیکره‌ها توسط زبان‌شناسان امکان استفاده و بررسی استعاره‌ها در بافت مهیا شده است. از این‌رو پژوهش‌هایی ارزشمند در

^۱ N. Yu

^۲ Z. Kövecses

^۳ A. Wierzbicka

حوزه استعاره‌های مفهومی و به‌خصوص حوزه عواطف با بهره‌گیری از رویکرد پیکره‌ای در زبان فارسی صورت گرفته است. از جمله پژوهش درباره «شادی و لذت» که یکی از احساسات بنیادین است و با رویکردی پیکره‌ای به همت زوروز، افراشی و عاصی (۱۳۹۳) در قالب پایان نامه و مقاله صورت پذیرفته است؛ و پایان‌نامه تباری به راهنمایی افراشی و مشاوره عاصی (۱۳۹۴) که به حس عاطفی «خشم» پرداخته و همچنین پایان‌نامه قوچانی، افراشی و عاصی (۱۳۹۵) که حس عاطفی «ترس» را مورد بررسی قرار داده است می‌توان اشاره نمود. از این‌رو بررسی‌های پیکره‌مدار استعاره‌های مفهومی عواطف دیگر این مجموعه را در زبان فارسی کامل می‌کند.

۵.۱. پرسش‌های پژوهش

۱. مفاهیم حوزه‌های مبدأ در استعاره‌های مفهومی غم در زبان فارسی، براساس پیکره پایگاه دادگان زبان فارسی کدامند؟
۲. پربسامدترین مفهوم در حوزه مبدأ استعاره‌های غم در زبان فارسی، براساس پیکره پایگاه دادگان زبان فارسی کدام است؟
۳. براساس داده‌های زبان فارسی، حس عاطفی غم با کدام اندام‌های بدن در ارتباط است؟

۶.۱. فرضیه‌های پژوهش

۱. مهم‌ترین مفاهیم حوزه‌های مبدأ در استعاره‌های مفهومی غم در زبان فارسی، براساس پیکره پایگاه دادگان زبان فارسی عبارتند از بیماری، بار و ماده‌ای درون ظرف.
۲. پربسامدترین مفهوم در حوزه مبدأ استعاره‌های غم در زبان فارسی، براساس پیکره پایگاه دادگان زبان فارسی بیماری است.

۳. براساس داده‌های زبان فارسی، حس عاطفی غم با اندام‌های قلب و دل مرتبط است.

۷.۱. روش‌شناسی پژوهش و روش گردآوری داده‌ها

بخشی از این پژوهش مبتنی بر اطلاعات کتابخانه‌ای است که شامل فیش‌برداری از آثار مکتوبی است که در قالب مدخل دائرةالمعارف، کتاب، پایان‌نامه و مقاله موجوداند. سپس از طریق جستجوی رایانشی کلیدواژه‌های حوزه غم در PLDB جستجو می‌شود. آنگاه پیکره دست‌ساز از استعاره‌های غم مبتنی بر PLDB فراهم می‌گردد که در فایل اکسل وارد می‌شود و امکان شمارش و دسته‌بندی دارد. آنگاه اطلاعات این پیکره دست‌ساز مورد تحلیل آماری قرار می‌گیرد و نتایج این تحلیل توصیف و تبیین می‌شود.

۸.۱. سازمان‌بندی پژوهش

پژوهش حاضر شامل پنج فصل است. فصل اول به کلیات پژوهش اختصاص یافته است که مواردی همچون مسئله پژوهش، اهمیت و ضرورت انجام پژوهش در آن توضیح داده می‌شود. در بخش جنبه‌های جدید و نوآورانه پژوهش به ذکر مسائلی می‌پردازیم که این پژوهش را از سایر پژوهش‌های پیش از خود متمایز کرده است. سپس سوالات اساسی که باعث شده است چنین پژوهشی صورت بگیرد و فرضیات نگارنده را در این باب بیان می‌کند، ارائه می‌گردد. در پایان موانع موجود بر سر راه این تحقیق به‌اختصار شرح داده می‌شود.

فصل دوم ملاحظات نظری است که علاوه بر تعریف مفاهیم کلیدی در زبان‌شناسی شناختی و زبان‌شناسی پیکره‌ای به معرفی استعاره‌های مربوط به حوزه عواطف و به‌طور خاص استعاره غم و اهمیت کاربرد روش‌های پیکره‌ای می‌پردازد.

فصل سوم پیشینه پژوهش، به بررسی آثار پژوهشگران ایرانی و غیرایرانی به طور مجزا در زمینه استعاره‌های مفهومی و حوزه عواطف، با تمرکز بر استعاره مفهومی غم با رویکردی شناختی و پیکره‌مدار می‌پردازد.

در فصل چهارم به تحلیل داده‌ها پرداخته می‌شود. ابتدا پایگاه دادگان زبان فارسی، که داده‌ها از آن استخراج شده است و سپس شیوه استخراج استعاره‌های مفهومی از درون پیکره توضیح داده می‌شود، آنگاه داده‌های جمع‌آوری شده با ارائه جدول‌ها و نمودارها مورد تحلیل و بررسی قرار می‌گیرد. فصل پنجم به نتیجه‌گیری اختصاص دارد. در این فصل به سؤال‌های پژوهش پاسخ داده می‌شود، فرضیه‌ها محک زده می‌شوند و نتایج مهم و دستاوردهای پژوهش و پیشنهادهای برای پژوهش‌های آتی ارائه می‌گردد.

۹.۱. موانع پژوهش

از اساسی‌ترین موانع موجود بر سر راه این پژوهش، عدم امکان استفاده از شیوه‌های تمام رایانشی در گردآوری داده‌ها بوده است. چنانچه در فصل چهارم شرح داده شده است، هنوز شیوه‌ای تمام رایانشی که با استفاده از آن بتوان استعاره‌های مفهومی موجود در یک پیکره را استخراج نمود وجود ندارد. معه‌ذا در این پژوهش با بهره‌گیری از پایگاه داده‌های زبان فارسی پیکره‌ای بزرگ مورد استفاده قرار گرفت. ولی همچنان نمی‌توان با اطمینان گفت که تمام استعاره‌های موجود در این پیکره استخراج شده است. امید است در آینده و با پیشرفت امکانات رایانه‌ای این مشکل برطرف شود.

۱۰،۱. کاربردهای پژوهش

نتایج این پژوهش برای زبان‌شناسی شناختی در ایران و نیز مطالعات فرهنگی حائز اهمیت است. به این ترتیب پژوهشکده علوم‌شناختی و نیز پژوهشگران در حوزه مطالعات فرهنگی و علوم اجتماعی می‌توانند از نتایج این پژوهش استفاده کنند. همچنین پژوهش حاضر می‌تواند در حوزه علوم قرآن و حدیث بسیار راهگشا باشد و برای پژوهشگرانی که در این حوزه فعال هستند مثمر ثمر واقع شود. از دیگر حوزه‌هایی که از نتایج این پژوهش می‌توانند بهره ببرند حوزه ادبیات فارسی است.